

УДК 336.747.5

ТЛУСТИЙ А.О., Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Тлустий Антон Олександрович – аспірант кафедри фінансів, грошового обігу та кредиту Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.

ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ ТА ФАКТОРИ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ ЇХ РОЗВИТОК

У статті автор вивчає визначення категорії „електронні гроші” і аналізує фактори, які впливають на рішення господарюючих суб’єктів з приводу використання електронних методів платежу.

The author of article researches definitions of a category „e-money” and analyzes the facts which can affect on decisions of organizations about use of electronic methods of payment.

Грошовий обіг як об’єкт досліджень постійно залучає до себе увагу економістів, що представляють різноманітні наукові школи та течії. Розвиток грошового обігу проявляється, у першу чергу, в еволюції самих грошей – грошової форми. В умовах товарно-грошового обігу ці форми постійно видозмінювалися. Активний розвиток грошей як засобу платежу ми спостерігаємо протягом останніх сорока років. Найвищою стадією розвитку грошей сьогодні є електронні гроші.

Різні аспекти тематики даного дослідження відображені в класичних роботах таких учених, як Дж. М. Кейнс, К. Маркс, К. Менгер, Д. Рикардо, И. Фишер, М.Фридман, Ф. Хайек, Дж. Р. Хикс, Б. Шмит і ін., а також у роботах сучасних західних економістів, у тому числі М. Вудфорта, Ч. Гудхарта, Г. Селджина.

Мета статті полягає у розкритті категорії “електронні гроші” та виявленні факторів, які впливають на рішення господарюючих суб’єктів з приводу використання електронних методів платежу.

Електронні гроші (electronic money) або електронні методи платежу (new electronic payments methods) – це різні платіжні механізми, створені з метою здійснення поточних розрахунків споживачами товарів і послуг [1, с.98].

Але більш повне визначення „електронним грошам” дає Європейський центральний банк. Згідно з визначенням Європейського центрального банку під терміном “електронні гроші” розуміють грошову вартість, що зберігається в електронному вигляді на технічному пристрої.

“Електронні гроші” у Директиві 2000/46/ЄС

розглядаються як заміник монет і банкнот, здебільшого призначений для здійснення платежів в обмежених сумах, та визначаються як грошова вартість, що є вимогою до емітента, яка: зберігається на електронному пристрої; емітується при отриманні грошових коштів на суму не меншу, ніж емітована грошова вартість; приймається як засіб платежу особами, іншими ніж емітент [2, с.22].

За висновком директора Української фінансово-банківської школи Савлука М.І., “е-гроші” – не є аналогом готівкових грошей, не є третьою самостійною формою грошей, а є високотехнологічним аналогом депозитних грошей, які мають у перспективі замінити чек. Розвиток електронних грошей – це вдосконалення механізму зберігання, руху та функціонування депозитних грошей. Разом з цим, ним підкреслено, що в науковій економічній літературі існують протилежні думки з цього приводу.

Поява електронних грошей обумовлена:

- розвитком інформаційних і криптографічних технологій, які дозволили зберігати на технічних пристроях грошову вартість та передавати її;
- потребами систем електронної торгівлі, яким необхідний інструмент для здійснення безбиткових мікроплатежів.

Таким чином, можна зробити висновок, що електронні гроші є грошовими зобов’язаннями емітента в електронному вигляді і зберігаються на електронному пристрої держателя. У системах, які здійснюють розрахунки електронними грошима, банківські рахунки використовуються лише при введенні та

виведенні грошей з системи: зарахування грошей на рахунок емітента при емісії електронних грошей та списання грошей з рахунку емітента у разі пред'явлення електронних грошей для погашення.

Як нам відомо, К. Маркс виокремлював п'ять функцій, які виконують гроші:

- міра вартості;
- засіб платежу;
- засіб накопичення;
- засіб обміну;
- світові гроші.

Електронні гроші є наступною сходинкою розвитку грошей як засобу платежу. При транзакціях з їхнім використанням інформація про обсяг коштів у закодованому вигляді може бути записана на смарт-картку з вбудованим мікропроцесором або зберігатися на жорсткому диску комп'ютера. Як і дорожні чеки, сільові гроші є зобов'язанням банку або іншого фінансового інституту, що не пов'язане з яким-небудь конкретним рахунком. Один власник картки може здійснити платіж іншому суб'єктові без залучення банку, шляхом покладання обох карток в „електронний гаманець”, що списує кошти з однієї картки й записує їх на іншу картку в тій же кількості.

Перекази сільових грошей також можуть бути зроблені з робочого місця по електронній пошті (e-mail). Кошти розміщені на смарт-картці можна поповнювати за допомогою розміщення такої картки в банкоматі АТМ (кошти, розміщені на жорсткому диску комп'ютера, можуть поповнюватися за допомогою зв'язку з банком у режимі “он-лайн”) і переказу коштів зі свого рахунку, розміщеного в банку або іншому фінансовому інституті на смарт-картці (жорсткий диск) [3, с.4].

На зразок банкнот і монет ЦБ, сільові гроші виконують роль посередника. У ході здійснення транзакцій коштів, використовуючи сільові гроші (на відміну від здійснення транзакцій з використанням кредитних і дебетових карток)

персональна інформація про ініціатора розрахунків нікому не надається, тобто досягається анонімність. Варто звернути особливу увагу на те, що в транзакціях з використанням сільових грошей функція фінансових посередників таких як, банк або небанківські фінансові інститути, зведена до мінімуму.

У даний момент більшість нових електронних платіжних схем ґрунтуються на використанні смарт-карток (пластикових карт із вбудованим мікропроцесором), або сільових грошей, в основі яких лежить спеціально розроблене програмне забезпечення для здійснення платежів в Інтернеті.

Європейський центральний банк повідомив, що в країнах євросони кількість номінованих в євро електронних грошей на смарт-картках протягом останніх років збільшувалася швидкими темпами і в липні 2004 року досягла 282 мільйонів Технології, при яких електронні гроші зберігаються в пам'яті комп'ютерів, не набули в Європі значного масштабу.

Обіг електронних грошей здійснюється, завдяки функціонуванню платіжних систем, де платіжна система – платіжна організація, члени платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів, є обов'язковою функцією, що має виконувати платіжна система.

Внутрішньодержавна платіжна система – платіжна система, в якій платіжна організація є резидентом та здійснює свою діяльність і забезпечує проведення переказу коштів виключно в межах України (наприклад НСЕП).

Міжнародна платіжна система – платіжна система, в якій платіжна організація може бути як резидентом, так і нерезидентом, і яка здійснює свою діяльність на території двох і більше країн та забезпечує проведення переказу коштів у межах цієї платіжної системи, у тому числі з однієї країни в іншу [4].

Таким чином можна порівняти електронні

Таблиця 1

**Порівняльна характеристика електронної платіжної системи (ЕПС)
з сучасною платіжною системою**

Сучасна платіжна система	Електронна платіжна система
Фізичні засоби платежу: чеки, валюта	Нефізичні засоби платежу: аналогові електронні гроші
Відносно трудомістка	Відносно капіталомістка
Дорога та глобальна інфраструктура	Недорогий децентралізований сервіс
Банківські перекази	Персональні комп'ютерні перекази
Швидкість обертання грошей - низька	Швидкість обертання грошей - висока
Посередники - банки	Посередники – нетрадиційні
Має національні кордони	Немає кордонів

Однак економічна й технологічна невизначеність, яка існує перед новими електронними методами платежу є досить істотною. Ніхто не знає, який буде попит на електронні гроші з боку споживачів і торговельних точок. Крім того, здатність електронних грошей заміщати валюту ЦБ, в якості засобу платежу за споживчі товари, а також здатність вільно переміщуватися через національні кордони підіймає проблему економічної безпеки. Є підстави думати, що у випадку активної емісії електронних грошей центральний банк може втратити контроль над грошовими агрегатами, можуть змінитися обмінні курси валют, порушитися рівновага на грошовому ринку, внаслідок чого може спалахнути фінансова криза. Слід зазначити, що новітні платіжні методи спрямовані в першу чергу на заміщення традиційних, тобто платежів готівкою, чеками, а також кредитних й дебетових карток. За даної ситуації важливо розуміти, які фактори впливають на рішення господарюючих суб'єктів економічно розвинених країн з приводу використання електронних методів платежу.

На наш погляд, можна виділити наступні фактори, що впливають на рішення споживачів користуватися електронними грошима:

- більші зручності й менші витрати;
- безпека та конфіденційність розрахунків.

Всі покупці – фізичні і юридичні особи очікують, що електронні схеми платежу будуть не тільки скорочувати їхні витрати, але й будуть досить зручними.

На рішення торговельних точок з приводу використання електронних методів платежу впливають наступні фактори:

- можливе збільшення обсягів продажів;
- можливе скорочення витрат.

У тому випадку якщо досить велика кількість споживачів використовують конкретну платіжну систему, конкуренція може спонукати торговельну точку до капіталовкладень для встановлення встаткування даної платіжної системи.

Можна виділити наступні фактори, що впливають на рішення банків із приводу використання електронних методів платежу:

- збереження частки на фінансовому ринку;
- довгострокове збільшення прибутків.

У даний момент банки перебувають під певним конкурентним тиском з боку інших фінансових інститутів. Ще п'ятдесят років тому банківський бізнес використовував близько 70 % фінансових активів світу. Сьогодні банки контролюють тільки 30 % світових активів [5, с.3].

Два десятиліття назад, фонди грошового ринку переконали споживачів перемістити значні обсяги грошових ресурсів з своїх ощадних рахунків з банків у ці фонди. Банки обгрунтовано остерігаються, що якщо вони не будуть здатні запропонувати електронні платіжні послуги, то це зроблять інші фінансові інститути.

Можна виділити наступні фактори, що впливають на рішення електронних фінансових мереж (грошових посередників) стосовно використання електронних методів платежу:

- розширення частки на фінансовому ринку;
- безпека й конфіденційність розрахунків.

На зразок банків, оператори електронних фінансових мереж хочуть захопити частку ринку транзакцій, які в даний момент здійснюються готівкою. Проте, вони також діють в умовах ризику, пов'язані з тим, що нові платіжні методи будуть поглинати ринок платежів, від якого вони в даний момент отримують прибуток, наприклад, ринок транзакцій по кредитних картках. Якщо смарт-картки замінять готівку, то фінансові мережі отримають прибутки, тому що банки-емітенти цих карток звичайно платять їм відсоток за послуги. Але якщо електронні системи платежу на основі „сітьових грошей” тільки замінять кредитні або дебетові картки, у такому випадку єдиний шлях, при якому фінансові мережі зможуть отримати прибуток, буде залежати від того, чи є нові платіжні методи більш прибутковими, чим раніше використовувані традиційні методи платежу.

Таким чином можна зробити висновки, що в найближчі роки нові електронні платіжні методи складуть серйозну конкуренцію традиційним методам платежу. Для вирішення фінансових, юридичних, технологічних і соціальних питань пов'язаних із впровадженням електронних грошей може знадобитися кілька років. Інтерес, що проявляють сьогодні до нових форм платежу кредитні карткові асоціації, банківські й небанківські фінансові інститути, а також

ЛІТЕРАТУРА

1. Сальников Д. Электронные кошельки // Банковские технологии. – 1998. – №2. – С. 97-101.
2. Махаева О.О. Електронні гроші в Європі та Україні // Вісник НБУ. – 2004. – №9. – С. 22-24.
3. Ely B. Electronic money and monetary policy: separating fact from fiction.
4. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України зі змін та допов. від 06.10.2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 29. – Ст. 137.
5. Bass T. The future of money // Wired. – 1996. – Vol. 4., Nr. 10. – P. 3.